

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

การศึกษาวิจัย เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการบริหาร กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 3 ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาว่าพฤติกรรมกรรมการบริหารด้านการเป็นผู้นำ การวางแผน การมีมนุษยสัมพันธ์ การประสานงานและการประชาสัมพันธ์และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในลักษณะศูนย์ 3 ศูนย์ คือ ศูนย์ข้อมูลสถิติและวางแผน ศูนย์บริการและประสานงาน และศูนย์ติดตามและประเมินผลของศึกษานิเทศก์อำเภอในเขตการศึกษา 3 อยู่ในระดับใดและความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการบริหารและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานดังกล่าวข้างต้น มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

ทั้งนี้เพราะ ตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้สำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอมีอำนาจหน้าที่จะต้องปฏิบัติงานในหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2535 : 58) โดยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอให้ปฏิบัติงานใน 3 ฐานะ คือ ฐานะกระทรวงศึกษาธิการและองค์การกลางทางการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรมที่ประจำอยู่อำเภอ ฐานะสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการซึ่งต้องปฏิบัติงานเป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอ ในการปฏิบัติราชการบริหารส่วนภูมิภาคและฐานะผู้ปฏิบัติงานให้กรมต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและงานคุรุสภาสำหรับการปฏิบัติงานในฐานะกระทรวงศึกษาธิการและองค์การกลางทางการศึกษา การศาสนา และ

การพัฒนธรรมในอำเภอมุ่งเน้นให้ปฏิบัติหน้าที่หลักในลักษณะศูนย์ 3 ศูนย์ คือ ศูนย์ข้อมูลสถิติและวางแผน ศูนย์บริการและประสานงาน และศูนย์ติดตามและประเมินผล (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2532 : 5)

การปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอในปัจจุบันและที่ผ่านมามีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการหลายประการ กล่าวคือ การประสานการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาไม่ได้ผลเท่าที่ควร ขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ขาดการประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานทางการศึกษา ขาดอำนาจในการตัดสินใจการจัดการศึกษาของหน่วยงานในระดับอำเภอ ขาดความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ขาดการวิเคราะห์สภาพการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมซึ่งเป็นตัวชี้ให้หน่วยงานทางการศึกษา ดำเนินการตามแผนงาน และระบบรายงานการติดตามประเมินผล ขาดการวิเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับเพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนา (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป. ก : 52-55) การปฏิบัติงานในลักษณะศูนย์ 3 ศูนย์ ศึกษาธิการอำเภอไม่สามารถปฏิบัติงานได้ถูกต้อง ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจไม่ตรงกัน ขาดความร่วมมือและขาดการประสานแผนงานกับหน่วยงานอื่น (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2533 : 224-225) การวางแผนการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรมเจ้าสังกัดยังไม่ให้ความสำคัญแผนของหน่วยงานมากกว่าแผนที่บูรณาการในระดับจังหวัด การบริหารและการประสานงานยังขาดระเบียบ ตลอดจนขาดรูปแบบการประสานงานให้เกิดอำนาจการต่อรอง การติดตามประเมินผลยังขาดเครื่องมือไม่สามารถติดตามให้ทั่วถึงทุกหน่วยงานได้ (ไพบูลย์ เสียงทอง, 2532 : 26-27)

สำหรับการประชุมสัมมนาศึกษาธิการจังหวัดและศึกษาธิการเขตทั่วราชอาณาจักรประจำปี 2531 และการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานสำนักงานศึกษาธิการอำเภอร่วมกับผู้แทนข้าราชการพลเรือน พบว่า

สำนักงานศึกษาธิการอำเภอส่วนใหญ่ประสบปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติ งานส่งผลให้ไม่สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและนโยบายของ กระทรวงศึกษาธิการได้ (มงคล ศรีไพพรรณ, 2532 : 9-11) ซึ่ง สอดคล้องกับผลการสำรวจของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2533 : 267) ได้สำรวจสภาพปัญหาการบริหารสำนักงานศึกษาธิการอำเภอพบว่า ความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นในการประสานงานทั้งในส่วนของผู้ข้อมูล สถิติและวางแผน และศูนย์บริการและประสานงานมีน้อย สำหรับ สวัสดิ์ แก้วสมบูรณ์ (2525 : 70-72) ได้ทำการวิจัยบทบาทเกี่ยวกับ งานวิชาการของศึกษาธิการอำเภอในภาคใต้พบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงาน วิชาการของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอมีจำนวนน้อยไม่ได้สัดส่วนกับงาน วิชาการที่รับผิดชอบ ศึกษาธิการอำเภอขาดหลักวิชาการวางแผนการ วิเคราะห์และวิจัยทางการศึกษา ขาดการติดตามและประเมินโครงการ ทางวิชาการที่ปฏิบัติไปแล้ว การมอบอำนาจหน้าที่ของแต่ละกรมไม่เป็น แนวเดียวกันทำให้เกิดความสับสนทางปฏิบัติ สถานศึกษาไม่เห็น ความสำคัญและความจำเป็นของงานวิชาการ และบงกช พูลเกษม (2534 : 125) ได้ศึกษาสภาพทรัพยากรและปัญหาการดำเนินงานของ ศึกษาธิการอำเภอในจังหวัดจันทบุรีพบว่า สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดและ อำเภอมีปัญหาการดำเนินงานทั้ง 3 ศูนย์อยู่ในระดับปานกลาง โดยศูนย์ ข้อมูลสถิติและวางแผน และศูนย์บริการและประสานงานอยู่ในระดับ ปานกลางส่วนศูนย์ติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับมาก

ตามบทบาทหน้าที่ของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ ซึ่งมีหน้าที่ รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาการศาสนา และการวัฒนธรรมในระดับอำเภอ ปริมาณงานในความรับผิดชอบนับว่ามีเป็นจำนวนมากและกว้างขวางลักษณะ การปฏิบัติงานจึงยากต่อการดำเนินการตามภารกิจหน้าที่ในความรับผิดชอบ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างการ

บริหารงาน และจัดทำแผนอัตรากำลัง 3 ปี (สำนักงานปลัดกระทรวง
ศึกษาธิการ, 2535 : 28-29) แม้ว่าจะมีการปรับปรุงโครงสร้างและ
อัตรากำลังแล้วก็ตามเจตนารมณ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการจะ
บรรลุผลสำเร็จไปไม่ได้หากบุคลากรในสำนักงานยังไม่ปรับปรุงบุคลิกภาพ
พฤติกรรมและวิธีปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงนั้น (สำนักงาน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป. ก : ข) ประสิทธิภาพของการ
บริหารงานอยู่ที่การใช้ทรัพยากรขององค์กรที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เกิดประโยชน์
สูงสุด คุณภาพของผู้บริหารนั้นอยู่ที่การเน้นในเรื่องการจัดการ การเป็นผู้นำ
การตัดสินใจ ความกตริเริ่ม ความเชี่ยวชาญ และความสามารถปรับตัว
เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี ตลอดจนมีความสามารถในด้านการสร้างความ
รู้สึกร่วมทำให้เกิดภายในองค์กร (อนุชาติ ชัยประภา, 2531 : 34)
คุณสมบัติของผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีการวางแผนการปฏิบัติงาน
มีความสามารถในการตัดสินใจวินิจฉัยสั่งการ มีการประสานงาน มี
มนุษยสัมพันธ์ มีการรายงานและการประชาสัมพันธ์ (สมชัย วุฒิวิริชา,
2530 : 52-57) ฉะนั้นองค์การใดมีปัจจัยการบริหารที่สมบูรณ์องค์การ
นั้นจะสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือทำงานตามภาระหน้าที่ให้ลุล่วง
ไปได้โดยง่าย (อิชิบัตย์ คสึสุนทร, 2535:124)

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมกรรมการบริหารและประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน
ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จากสภาพปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากพฤติกรรม
การบริหารต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อวิธีการปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่ของ
สำนักงานศึกษาธิการอำเภอส่วนใหญ่ยังไม่สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุ
เป้าหมายและนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการได้ ผู้วิจัยฐานะปฏิบัติงาน
ในตำแหน่งผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอโดยปฏิบัติงานด้านการบริหารสำนักงาน
ศึกษาธิการอำเภอต้องการศึกษาว่าพฤติกรรมด้านการเป็นผู้นำ การวางแผน
การมีมนุษยสัมพันธ์ การประสานงาน และการประชาสัมพันธ์ น่าจะมีผลต่อ

ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในลักษณะศูนย์ 3 ศูนย์ของศึกษานิเทศก์อำเภอ
ทั้งนี้ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานพัฒนาบุคลากรของหน่วยงาน
ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อศึกษานิเทศก์อำเภอในการพัฒนาตนเองโดยปรับปรุง
พฤติกรรมการบริหารให้เหมาะสมสอดคล้องกับนโยบายและวัตถุประสงค์
ของกระทรวงศึกษานิเทศก์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริหาร กับ
ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 3
มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาว่าพฤติกรรมการบริหารทั้ง 5 ด้าน คือ การเป็นผู้นำ การวางแผน การมีมนุษยสัมพันธ์ การประสานงานและการประชาสัมพันธ์ของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 3 ตามความเห็นของผู้ช่วยศึกษานิเทศก์อำเภอและนักวิชาการศึกษา สำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ อยู่ในระดับใด
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในลักษณะศูนย์ 3 ศูนย์ ของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 3 ตามความเห็นของผู้ช่วยศึกษานิเทศก์อำเภอและนักวิชาการศึกษา สำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ ว่าอยู่ในระดับใด
3. เพื่อศึกษาว่าพฤติกรรมการบริหารด้าน การเป็นผู้นำ การวางแผน การมีมนุษยสัมพันธ์ การประสานงานและการประชาสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 3 ตามความเห็นของผู้ช่วยศึกษานิเทศก์อำเภอและนักวิชาการศึกษาสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ หรือไม่

4. เพื่อศึกษาว่าพฤติกรรมกรรมการบริหารทั้ง 5 ด้าน คือ การเป็นผู้นำ การวางแผน การมีมนุษยสัมพันธ์ การประสานงานและการประชาสัมพันธ์ มีสหสัมพันธ์พหุคูณกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 3 กันอย่างไร

สมมติฐาน

สมมติฐานการวิจัย เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการบริหารกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอในเขตการศึกษา 3 มีดังนี้

1. พฤติกรรมกรรมการบริหารทั้ง 5 ด้าน คือ การเป็นผู้นำ การวางแผน การมีมนุษยสัมพันธ์ การประสานงาน และการประชาสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์กันกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอในเขตการศึกษา 3
2. พฤติกรรมกรรมการบริหารทั้ง 5 ด้าน คือ การเป็นผู้นำ การวางแผน การมีมนุษยสัมพันธ์ การประสานงานและการประชาสัมพันธ์ มีสหสัมพันธ์พหุคูณกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 3

ความสำคัญและประโยชน์

การวิจัย เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการบริหารกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอในเขตการศึกษา 3 ผลการศึกษาค้นคว้ามีประโยชน์ พอสรุปได้ดังนี้

1. ทำให้ทราบระดับพฤติกรรมกรรมการบริหารและระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางสำหรับศึกษานิเทศก์

อำเภอและบุคลากรสำนักงานในการปรับปรุงและพัฒนาตนเองตลอดจน
พัฒนาสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ

2. ท้าให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการบริหารทั้ง 5 ด้าน
คือ การเป็นผู้นำ การวางแผน การมีมนุษยสัมพันธ์ การประสานงาน และ
การประชาสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษาธิการอำเภอซึ่ง
จะเป็นข้อมูลสำหรับผู้บังคับบัญชาและหน่วยงานเจ้าสังกัด คือ ศึกษาธิการ
จังหวัด ศึกษาธิการเขตและสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการใช้เป็น
แนวทางในการพัฒนาบุคลากรหรือคัดเลือกศึกษาธิการอำเภอที่มีประสิทธิภาพ
และใช้ในการกำหนดแนวทางการปรับปรุงการปฏิบัติงานของศึกษาธิการ
อำเภอให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายการบริหารการศึกษา การ
ศาสนาและการวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ
3. ผู้ที่สนใจได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการ
บริหารและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษาธิการอำเภอในเขต
การศึกษา 3 และเขตการศึกษาอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริหารกับ
ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษาธิการอำเภอในเขตการศึกษา 3 โดย
กำหนดขอบเขตของเนื้อหา ประชากร ตัวแปรและโครงสร้างที่จะศึกษา
ดังนี้

1. ขอบเขตของเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา เนื้อหา 2 ประเด็น คือ

- 1.1 พฤติกรรมกรรมการบริหารของศึกษาธิการอำเภอในเขตการศึกษา 3
ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรม 5 ด้าน คือ

- 1.1.1 การเป็นผู้นำ
- 1.1.2 การวางแผน
- 1.1.3 การมีมนุษยสัมพันธ์
- 1.1.4 การประสานงาน
- 1.1.5 การประชาสัมพันธ์

1.2 ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอในเขตการศึกษา 3 ตามแนวทางการปฏิบัติที่กระทรวงศึกษานิเทศก์กำหนดให้ปฏิบัติงานลักษณะศูนย์ 3 ศูนย์ คือ ศูนย์ข้อมูลสถิติและวางแผน ศูนย์บริการและประสานงาน และศูนย์ติดตามและประเมินผล

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ได้แก่ ผู้ช่วยศึกษานิเทศก์อำเภอและนักวิชาการศึกษาที่ปฏิบัติงานประจำในสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอปีงบประมาณ 2536 ในเขตการศึกษา 3 ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลา จำนวน 161 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้จากประชากรกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดจำนวน 161 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 113 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ พฤติกรรมการบริหารของศึกษานิเทศก์อำเภอ ประกอบด้วยพฤติกรรม 5 ด้าน คือ

- 3.1.1 การเป็นผู้นำ
- 3.1.2 การวางแผน
- 3.1.3 การมีมนุษยสัมพันธ์
- 3.1.4 การประสานงาน
- 3.1.5 การประชาสัมพันธ์

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์
อำเภอ ประกอบด้วยงานในลักษณะศูนย์ 3 ศูนย์มี 3 งาน คือ

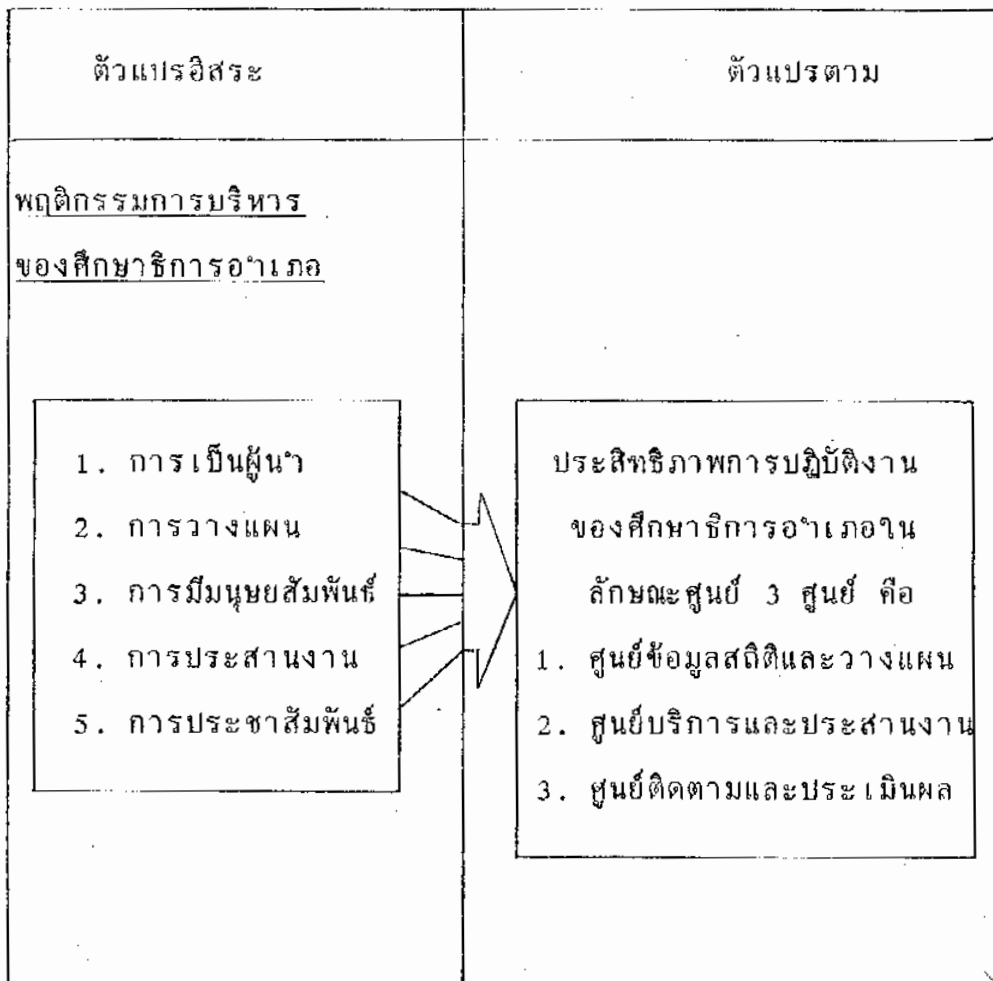
3.2.1 งานศูนย์ข้อมูลสถิติและวางแผน

3.2.2 งานศูนย์บริการและประสานงาน

3.2.3 งานศูนย์ติดตามและประเมินผล

4. โครงสร้างและขอบเขตการวิจัย มีรายละเอียดดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 แสดงโครงสร้างและขอบเขตการวิจัย

จากภาพประกอบ 1 ศึกษาตัวแปรอิสระและตัวแปรตามโดย ศึกษาตัวแปรอิสระ คือพฤติกรรมกรรมการบริหารของศึกษาศึกษาอำเภอ ซึ่ง ประกอบด้วยพฤติกรรมที่ต้องการศึกษา 5 ด้าน คือ การเป็นผู้นำ การวางแผน การมีมนุษยสัมพันธ์ การประสานงานและการประชาสัมพันธ์ โดยศึกษาพฤติกรรมรวมและพฤติกรรมรายด้าน กับความสอดคล้องกับ ตัวแปรตาม คือประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษาศึกษาอำเภอโดย ภาพรวม

นิยามศัพท์เฉพาะ

คำจำกัดความ ในการวิจัย เพื่อให้เข้าใจความหมายให้ชัดเจน ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. พฤติกรรมการบริหาร หมายถึง การแสดงพฤติกรรมหรือการปฏิบัติใน ลักษณะการบริหารของศึกษาศึกษาอำเภอทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การเป็นผู้นำ การวางแผน การมีมนุษยสัมพันธ์ การประสานงานและการประชาสัมพันธ์
2. การเป็นผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมหรือการปฏิบัติที่ศึกษาศึกษาอำเภอ ปฏิบัติในบทบาทผู้ประสาน และรักษาให้สมาชิกในกลุ่มอยู่ร่วมกันได้ด้วย ความสามัคคี ผู้ปฏิบัติภารกิจของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายและผู้อำนวยให้ เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่ม
3. การวางแผน หมายถึง พฤติกรรมหรือการปฏิบัติที่ศึกษาศึกษาอำเภอ ปฏิบัติในการวางแผนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือขั้นเตรียมการวางแผน ขั้นการวางแผน ขั้นนำแผนไปปฏิบัติและขั้นการประเมินผล
4. การมีมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง พฤติกรรมหรือการปฏิบัติที่ศึกษาศึกษา อำเภอปฏิบัติเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง บุคคล ได้แก่ความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับความคิดเห็นของ

ผู้อื่น การปฏิบัติต่อผู้อื่นที่เหมาะสม การเคารพสิทธิของเพื่อนร่วมงาน การยกย่องชมเชยผู้อื่นโดยไม่มีอคติ

5. การประสานงาน หมายถึง พฤติกรรมหรือการปฏิบัติที่ศึกษาธิการอำเภอได้ปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างความร่วมมือร่วมใจให้ผู้บังคับบัญชาปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้โดยวิธีการจัดแผนผังและกำหนดหน้าที่การงาน การประสานงานในกรรมการมอบอำนาจหน้าที่ การประชุม และการติดตามผลการปฏิบัติงาน

6. การประชาสัมพันธ์ หมายถึง พฤติกรรมหรือการปฏิบัติที่ศึกษาธิการอำเภอ ปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกลุ่มชนหรือประชาชน เป็นความสัมพันธ์ของหลายฝ่ายซึ่งต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวิจัยและรับฟังความคิดเห็น การวางแผน และการตัดสินใจ การติดต่อสื่อสาร และการประเมินผล

7. ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานในฐานะกระทรวงศึกษาธิการและองค์การกลางทางการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรมในอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ในลักษณะศูนย์ 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์ข้อมูลสถิติและวางแผน ศูนย์บริการและประสานงาน และศูนย์ติดตามและประเมินผล โดยวิธีทางที่ดีที่สุดเพื่อให้งานเกิดผลสำเร็จสูงสุด

8. ศึกษาธิการอำเภอ หมายถึง ข้าราชการครูตามมาตรา 30 (ก) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. 2523 ได้รับการแต่งตั้งจากสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอหรือกิ่งอำเภอและรวมทั้งผู้รักษาการในตำแหน่งศึกษาธิการอำเภอ เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมในระดับอำเภอหรือกิ่งอำเภอ

9. ผู้ช่วยศึกษานิเทศก์อำเภอ หมายถึง ข้าราชการครูตามมาตรา 30(ค) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. 2523 ได้รับการแต่งตั้งจากสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นผู้ช่วยหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอหรือกิ่งอำเภอและรวมทั้งผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้ช่วยศึกษานิเทศก์อำเภอ เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารการศึกษาศาสนา และการวัฒนธรรม ในระดับอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ
10. นักวิชาการศึกษา หมายถึง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นนักวิชาการศึกษาประจำอำเภอหรือกิ่งอำเภอ และรวมทั้งผู้ที่ได้รับมอบหมาย ให้ปฏิบัติงานในตำแหน่งนักวิชาการศึกษา เพื่อทำหน้าที่งานแผนงานพัฒนาชนบท และงานส่งเสริมการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม